

Familie en dan? Hoe kom je tot succesvolle samenwerking in de praktijk

*Cisca Goedhart – MIND Labyrint-In Perspectief
Marian Zegwaard – Altrecht*

altrecht

Programma ochtend

11.45 Kennismaken

11.55 Wat zijn de belangrijke redenen om familie te betrekken?

12.00 Hoe kom je tot een juiste afstemming tussen de familie, de client jezelf en jouw team?

12.15 En hoe ga je om met moeilijke situaties?

12.30 Wat kun jij doen in de praktijk en wat heb je daarvoor nodig?

12.45 PIMM → Visie → Praktische informatie/handvatten en praktijkvoorbeelden

13.00 Afsluiting

Programma middag

15.30 Kennismaken

15.40 Wat zijn de belangrijke redenen om familie te betrekken?

15.45 Hoe kom je tot een juiste afstemming tussen de familie, de client jezelf en jouw team?

16.00 En hoe ga je om met moeilijke situaties?

16.15 Wat kun jij doen in de praktijk en wat heb je daarvoor nodig?

16.30 PIMM → Visie → Praktische informatie/handvatten en praktijkvoorbeelden

16.45 Afsluiting

Kennismaken

- Wie zijn wij?
- Wie zitten er in de zaal (type hulpverlener en ben je mantelzorgger)
- Type instelling?
- Wie spreekt daadwerkelijk familie/naaste in de praktijk?
- Wie heeft er al een cases in zijn hoofd?

Kennis maken met 3 typen hulpverleners

De tolerator

- MZ als obstakel, alleen doelen van cliënt belangrijk
- MZ is wel nodig voor toegang tot informatie
- Ondersteuning is niet nodig

De preventer

- Patiënt heeft familie nodig
- MZ is deel van het team en mag niet uitvallen
- MZ krijgt probleem georiënteerde support en geen emotionele ondersteuning

De concerner

- Systemische benadering-welzijn patiënt, familie en hun band.
Empathische; leren kennen van wederzijdse verwachtingen (pt-mz)

Naastbetrokkenen in Nederland

Nederland heeft 4.000.000 mantelzorgers waarvan 480.000 partners, kinderen, ouders, vrienden en anderen – de zgn mantelzorgers of naasten een cliënt met een psychiatrisch probleem ondersteunen.

Mantelzorgen voor een psychiatrische client geeft een sterk verhoogd risico op geestelijke – lichamelijke gezondheidsproblemen door intense stress

Samenwerken met een naaste verbeterd de prognose met 65%!

Ondersteunen van naasten vermindert stress

The top of the slide features a decorative border. On the left, there are images of butterflies with vibrant orange, black, and white patterns. To the right, there are several white, hand-drawn abstract shapes, including ovals and curved lines, set against a solid blue background.

Wat zijn de belangrijke redenen om familie te betrekken?

- 2 voorbeelden

Vier fasen van herstel

	OVERMAND DOOR DE AANDOENING		WORSTELLEN MET DE AANDOENING		LEVEN MET DE AANDOENING		LEVEN VOORBIJ DE AANDOENING	
patiënt	Aanloop naar psychose	Psychose	Start behandeling	Verder na de psychose	Start herstelfase	Zoeken naar nieuw evenwicht	Leven weer opgepakt	Naderend afscheid
vader/ moeder	Leven loopt vast, isolement	Zoeken naar hulp en erkenning	Adempauze, kennis vergaren	Steun bieden, leren omgaan met	Zoeken naar nieuw evenwicht	Nieuwe rolverdeling	Eigen leven weer opgepakt	Naderend afscheid
partner	Basis onder relatie wordt wankel	Zoeken naar hulp en erkenning	Adempauze, hoe verder? samen?	Steun bieden, leren omgaan met	Zoeken naar nieuw evenwicht	Nieuwe rolverdeling	Eigen leven weer opgepakt	Naderend afscheid
broer/ zus van	Verwijdering, steun valt weg	Uit beeld	Eindelijk weer aandacht; en nu?	Steun bieden, leren omgaan met	Verwerking eigen problemen	Nieuwe rolverdeling; afscheid ouders	Eigen leven weer opgepakt	Naderend afscheid
kind van	Schaamte, isolement	Verstoorde ontwikkeling	Verwerking crisis	Zoeken naar nieuw vertrouwen	Schipperen met nieuwe rolverdeling	Verwerking eigen problemen	Knokken voor eigen leven	Naderend afscheid

Rol van familie

- Familie is natuurlijke habitat; je kunt niet geen familie hebben
- Als 1 familielid ziek wordt veranderd er ook veel voor de anderen
- Familie is continue (vertrouwde) persoon voor patiënt
- Familie als co-diagnosticus: belangrijke informatiebron voor diagnostiek
- Familie als zorgverlener = beschermende factor voor patiënt; draagt bij aan behalen van behandeldoelen van patiënten;
- Familie als crisismanager: vroegsignalering, crisisantering, voorkomen ontregeling en opname
- Betrekken familie bij behandeling kan doorbraak betekenen in vastgelopen situaties.
- Mantelzorger psychiatrie herkent zich niet in het woord mantelzorg

De noodzaak van steun voor naasten

- Mantelzorgers vragen zelf niet om hulp
- Ontbeert kennis over ziekte / impact van ziekte op het eigen leven
- Mantelzorgers zijn niet in positie voor zelfreflectie
- Mantelzorgers hebben schuldgevoel
- Mantelzorgers in psychiatrie hebben minder vaak hulp van anderen
- Stigma straalt ook af op mantelzorgers / familie
- Mantelzorgers maken nog weinig gebruik van het beschikbare aanbod
- Het is moeilijk om tegen eigen broer, moeder, kind of neef in te gaan, om de ander te beschermen.
- Mantelzorgers in situatie zonder perspectief op genezing
- Mantelzorgers hebben vaak geen vangnet voor zichzelf bij crisis
- Naasten zijn ook leek

The header features a blue background with a curved top edge. At the top left, there is a close-up photograph of a butterfly with orange, black, and white wings. To the right of the butterfly, there are several white, hand-drawn abstract shapes, including ovals and curved lines, scattered across the blue background.

Samengevat

Twee redenen om naasten te betrekken bij de behandeling

1. Verbetering prognose patiënt
2. Naaste zit beter in zijn/haar vel waardoor zij de ondersteuning beter aan kunnen en minder risico lopen om uit te vallen

Risicogroep

Ontbreken van keuzevrijheid:

“de vrijheid die het betrokken familielid ervaart om te kunnen stoppen met het geven van de ondersteuning, is een bepalende factor voor het ervaren van de gevolgen van de ziekte en de behoefte aan ondersteuning”

Zegwaard MI, Aartsen MJ Grypdonck MHF, Cuijpers P. Differences in impact of long term caregiving for mentally ill older adults on the daily life of informal caregivers. A qualitative study. BMC Psychiatry 2013, 13; 103.

Soorten naasten in relatie tot de client:

- Ouders van ...
- Partners van ...
- Kinderen van ... (KOPP/KOV)
- Brussen van ... (broers/zus)
- Grootouder van ...
- Anders: vrienden, buren, collega, schoolgenootje, etc.

Extra aandacht voor Volwassen

KOPP/KOV

- Hoe groot is de kans een volwassen KOPP/KOV tegen te komen? Als naaste en/of patiënt?
- Wat zijn de kenmerken van een volwassen KOPP/KOV

The header features a blue background with a curved top edge. At the top left, there is a photograph of several colorful butterflies, including one with prominent orange and black wings. To the right of the butterflies, there are several white, hand-drawn abstract shapes, including ovals and curved lines, scattered across the blue background.

KOPP / KOV

Kinderen van ouders met psychiatrische problematiek
Kinderen van ouders met een verslaving

Betreft:

Jonge kinderen thuiswonend

Adolescenten thuiswonend

Volwassen KOPP & KOV

Aard en omvang

Nederland telt op jaarbasis 405.000 mensen met een psychische aandoening (96%) en/of verslaving (4%) die kinderen hebben tot 18 jaar stemmings-/angststoornis/ADHD

- Hierin zijn niet meegenomen kinderen van ouders met een psychose, eetstoornis, schizofrenie of borderline! uit

2012

In totaal hebben deze ouders 577.000 kinderen onder de 18 jaar. Daarvan zijn 423.000 kinderen 12 jaar of jonger

- Aantallen zijn ondergrens van aantal KOPP/KOV

Anders geformuleerd:

1 op de 5 Nederlandse kinderen groeit op bij een ouder met psychische problemen of een verslaving.

Schatting: 1,6 miljoen KOPP onder 22 jaar

(Sambeek, 2002 en www.trimbos.nl)

Belang aandacht *volwassen*

KOPP/KOV

1/3 KOPP/KVO-kinderen ontwikkelt
(ogenschijnlijk) geen problemen

1/3 komt in de generalistische GGZ en
huisartsenzorg met angstklachten, depressie,
vage lichamelijke klachten, burn-out, etc

1/3 deel ontwikkelt zelf ernstige psychische
problemen (specialistische GGZ)

(Sambeek, 2002)

Omgekeerd bekeken (vanuit zorgaanbieder):

Onderzoek bij zorgaanbieders bij *patiënten die voor de eerste keer worden opgenomen*:

- Trimbos in jaren 80: 85% bleek KOPP/KOV
- Labyrint-In Perspectief in 2010: >75% bleek KOPP/KOV

Problematiek in gezin (vanuit kind gezien)

- Gebrek aan ruimte om emotioneel te ontwikkelen
- Sociale isolatie door schaamte en zorgen
- Schuldgevoelens
- Stigma en taboe, niet over praten (sociale isolatie)
- Enorm loyaliteitsgevoel
- Parentificatie: ouderrol overnemen
- Gedrag op school (te laat op school komen / desinteresse, met gedachten ergens anders zijn / juist enorme interesse)
- Schoolprestaties: Onderpresteren of juist heel goed presteren

Problematiek Volwassen KOPP/KOV:

- Moeite met het herkennen en uiten van gevoelens
 - Grenzen aangeven is vaak ingewikkeld
 - Blijven zorgen voor anderen (parentificatie)
 - Schuldgevoel over de situatie vroeger en nu
 - Gevoel van tekort schieten of het niet goed genoeg doen (wanneer is goed, goed genoeg?)
 - Intimiteit, aanraking, troost ontvangen, relaties aangaan en/of behouden
- Hulp vragen bij een hulpverlener gebeurt weinig

The top of the slide features a decorative border. On the left, there is a close-up photograph of a butterfly with vibrant orange, black, and white wings. To the right of the photo, several white, hand-drawn abstract shapes, including ovals and curved lines, are scattered across the blue background. The main text is centered in the middle of the slide.

**Familie en dan?
Hoe kom je tot succesvolle
samenwerking in de praktijk**

En hoe ga je om met moeilijke situaties?

- Wat is voor jouzelf een moeilijke situatie?
 - Vraag publiek
- Samenvattend antwoorden publiek
 - Privacy van de patiënt (alle informatie mag worden gegeven, behalve patiënt informatie)
 - Vertrouwen van de patiënt (open over hebben, plus uitleg meerwaarde meenemen familie)
 - “lastige onderwerpen”, zoals (klein)kinderen oppassen, intimiteit, verdriet (veel tranen)
 - informatie over agressie (hoe ga je daar mee om, wanneer externen betrekken, zoals veilig thuis)
 - Je eigen koudwatervrees (handelingsverlegenheid) → drie typen hulpverleners
- PIMM

Hoe kom je tot een juiste afstemming tussen de familie, de client jezelf en jouw team?

- Hoe doe je nu de afstemming met naasten in jouw praktijk (alle hv typen graag)
- Gebruiken jullie daarbij hulpmiddelen, zijn er afspraken, hoe noteer je het, etc.
- Juiste afstemming ondersteuning naaste: wat is dat? En soms kom je daar niet toe. Ga altijd het gesprek aan!
- DURF!! Heb het lef om het aan te gaan en luister gewoon (vul niet in!!). Luister naar ~~beiden kanten.~~

Wat helpt een beetje om tot afstemming te komen

- Een uitgeschreven visie en beleid gericht op familieondersteuning op alle niveaus van de organisatie
- Beschikbaarheid van geschoolde medewerkers die naasten ondersteunen
- Besprekingen van casuïstiek binnen het multidisciplinair overleg
- Professionals die werken in een multidisciplinair team
- Intervisie
- Mogelijkheden om de behandeling te intensiveren, bijv. verwijzing naar collega

Wat helpt veel meer

- Hulpverleners met visie en lef die het doen
- Hulpverleners die collega's vragen om mee te denken
- Een gedeelde visie in maat en getal in bijv het primair proces; is er face-to-face contact met familie; intake, advies gesprek, familiegesprek bij bijv 9 weken
- Bewustzijn en uitnutten van de natuurlijke contact momenten binnen de behandeling: CPAP, heteroanamnese,
- Hulpmiddelen in de vorm van een concrete gedetailleerd uitgewerkte methodiek zoals PIMM en tevredenheidsonderzoek

Een concrete methodiek om te verbinden

- Concrete afspraken over de contactmomenten met de familie en naasten tijdens de behandeling van de cliënt helpen het team om de interventie in te zetten;
- Opleiding van trainers in de teams die vervolgens hun collega's kunnen bijscholen;
- Wanneer de trainees Train-de-trainer hun collega's gaan trainen in het toepassen van de PIMM interventie wordt er verbinding gezocht met de leden van Familieraden / familieorganisaties binnen de GGZ-instellingen en bij MIND. Zij kunnen optreden als ervaringsdeskundige tijdens de training.

The top of the slide features a decorative border. On the left, there is a close-up photograph of a butterfly with vibrant orange, black, and white wings. To the right of the photograph, several white, hand-drawn abstract shapes, including ovals and curved lines, are scattered across the blue background.

Wat kun jij doen in de praktijk en wat heb je daarvoor nodig?

- Wat is je visie op waar de naaste staat in de scope van de behandeling van de client?
- PIMM

Doelgroep PIMM

Partners , kinderen, broers en zussen, ouders, vrienden en andere naasten van oudere volwassen patiënten met ernstig psychiatrische problematiek (EPA)

Die vanwege hun mantelzorgrol, te maken hebben met een afgenomen welbevinden en/of problemen in de interpersoonlijke relatie met de patiënt.

Vooraf de zij die geen vrijheid van keuze ervaren om te stoppen met de ondersteuning voelen zich gegijzeld door de situatie waar zij onvrijwillig in beland zijn geraakt. Dit wordt wel “entrapment” genoemd.

Doel van de interventie

Naaste: verbeteren van het psychosociaal welbevinden van de naaste en optimaliseren van de relatie met de cliënt.

Indirect, met name doordat de naaste de situatie beter het hoofd kan bieden, wordt ook verbetering van welbevinden van cliënt de nagestreefd.

Hulpverlener: vergroten van het professionele inzicht in de problematiek binnen de casus en de impact op de naaste waardoor de HV meer mogelijkheden heeft om balans te vinden voor herstel van patiënt en naaste

Core business van de PIMM

- Vergroten van kennis over de psychiatrische problematiek van de patiënt en de mogelijke gevolgen voor de naaste
- Het beter leren (ver)dragen van verliezen door de gevolgen van de psychiatrische ziekte
- Het leren om hulp en steun te zoeken bij anderen en het tegengaan van entrapment en uitputting
- Hiermee wordt de naaste weer regisseur van zijn/haar leven, wordt de relatie met de cliënt verbeterd
- Beter aan kunnen van het verdriet dat bij mantelzorgen hoort, door het verhaal van de naaste centraal te stellen, kan deze tijdens het traject werken aan het herstellen van zijn/haar identiteit

Aanpak

De PIMM-interventie is een counselingtraject dat uit drie componenten bestaat: een voorbereiding, de daadwerkelijke counseling en een afronding.

De interventie is ontworpen als verpleegkundige interventie en wordt uitgevoerd door een GGZ-verpleegkundige (HBO+/ Msc).

In de voorbereiding vindt een assessment van de leefwereld van de naaste plaats om zo de precieze ondersteuningsbehoefte te onderzoeken.

Entrapment van de mantelzorger

Wel keuzevrijheid

Ondersteuning op basis
van medemenselijkheid

Medemens

Winst

Geen keuzevrijheid

Ondersteuning vanuit
liefdesplicht

Eenzame

Ondersteuner

Gevangen

Verlies

De mantelzorger als medemens

- op vrijwillige basis betrokken geraakt en denkt te kunnen stoppen
- heeft geen verwachtingen accepteert de situatie zoals deze is
- tevreden over de rol van ondersteuner
- hebben groot respect voor de persoon
- wil alleen een positieve bijdrage leveren
- zorgzaam, neutraal, no-nonsens stijl
- geeft raad en daad als aanvulling op de eigen beslissingen van de cliënt
- heeft brede interesse en heeft vaak eigen partner
- bewaakt de eigen grenzen
- de mantelzorgrol is een verrijking van het eigen leven

The header features a blue background with a curved top edge. On the left, there are images of butterflies with orange, black, and white wings. On the right, there are several white, hand-drawn abstract shapes, including ovals and a curved line.

De mantelzorgger als Ondersteuner

- zorg ingepast in eigen leven, verwachtingen bijgesteld
- wel kwetsbaar evenwicht
- steunt aanvullend op beslissingen van autonoom mens
- verdriet en rouw over verliezen van persoon en verschraving relatie en leven
- kan wederkerigheid interpreteren
- open communicatie gericht op “samen”
- zelfvertrouwen en mensenkennis
- empathie, respectvol, neutraal, niet confronterende aanpak
- mate van onafhankelijkheid en eigen leven
- probleemgerichte coping

www.Altrecht.nl

<https://erkendeinterventiesggz.trimbos.nl/erkende-interventies/pimm>

<https://www.ggzstandaarden.nl/generieke-modules/samenwerking-en-ondersteuning-naasten-van-mensen-met-psychische-problematiek/preview>

<https://www.ggzstandaarden.nl/generieke-modules>

www.wijzijnmind.nl

<https://labyrint-in-perspectief.nl/>

<https://www.trimbos.nl/docs/a3c319c1-d43f-4d12-b75c-bbb86237587a.pdf>

